

برنامه پاسخ نظام سلامت در بلایا و فوریت‌ها



مقدمه

جمهوری اسلامی ایران در معرض انواع مخاطرات طبیعی و انسان ساخت قرار دارد و طی سده اخیر پیامدهای ناگواری را متحمل شده است. در راستای تحقق اهداف برنامه توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و هدف کلان نظام سلامت مبنی بر کاهش خطر ناشی از مخاطرات طبیعی و انسان ساخت از سطح جامعه و منابع و تسهیلات نظام سلامت، برنامه عملیات پاسخ نظام سلامت به بلایا و فوریت‌ها که توسط مراکز و دفاتر معاونت‌های بهداشت و درمان ستاد وزارت با هدایت فنی دفتر مدیریت و کاهش خطر بلایا و مشارکت مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی تدوین شده، سند ارزشمندی است که برای اولین بار در قالب منسجم و روز آمد علمی، همکاری حوزه‌های بهداشت و درمان را برای پاسخ به بلایا به منصف ظهور رسانیده است.



حسین رفیعی

مدیر مرکز آموزش بهورزی
دانشگاه علوم پزشکی گناباد



یوسف علی اسکندری

مربی بهداشت محیط و حرفه‌ای
دانشگاه علوم پزشکی گناباد

اهداف آموزشی

امید است خوانندگان محترم پس از مطالعه:

Eop را تعریف کنند.

توالی، تعاریف و خصوصیات برنامه را شرح دهند.

مبانی عملیات پاسخ را شرح دهند.

تعریف EOP

EOP برنامه‌ای است که در آن علاوه بر بیان شرایط، اصول و روش‌های آمادگی و پاسخ به بلا یا و فوریت‌ها، عملکردهای حوزه‌های مختلف نظام سلامت نیز در آن بیان شده است.

تعریف واژه‌های مورد استفاده

مخاطره: مخاطره یک اتفاق فیزیکی، پدیده یا فعالیت انسانی است که می‌تواند بالقوه خسارت آفرین باشد. انواع این خسارت‌ها عبارتند از آسیب‌های جانی، مالی، عملکردی، از هم گسیختگی اجتماعی و اقتصادی یا تخریب محیط زیست، که در دو گروه کلی طبیعت و انسان ساخت قرار می‌گیرند.

مخاطرات طبیعی: مخاطراتی هستند که ناشی از پدیده‌های طبیعی بوده و بر اساس منشأ به سه دسته زیر تقسیم می‌شوند:

۱. با منشأ زمینی مانند زلزله، آتش فشان، سونامی
۲. با منشأ آب و هوایی مانند سیل، طوفان، خشکسالی، سرما و گرمای شدید، رانش زمین
۳. با منشأ زیستی مانند اپیدمی گسترده بیماری

مخاطرات انسان ساخت یا فناورزاد: مخاطراتی هستند که به دلیل خطای عمدی یا غیرعمدی انسان ایجاد می‌شوند، مانند آتش‌سوزی، نشت مواد خطرآفرین، آلودگی آزمایشگاهی و صنعتی، فعالیت‌های هسته‌ای و رادیواکتیو، زباله‌های سمی، حوادث حمل و نقل، انفجار، آتش‌سوزی، بمب‌گذاری، ترور و غیره.

ظرفیت: ظرفیتی از تمامی نقاط قوت و منابع در دسترس یک جامعه، اجتماع یا سازمان که بتواند سطح خطر یا اثرات سوء یک مخاطره را کاهش دهد.

خطر: عبارت است از احتمال آسیب دیدن در صورت وقوع یک «مخاطره» در سطح مشخصی از «آسیب‌پذیری» و «ظرفیت». انواع آسیب عبارتند از: جانی، مالی و عملکردی، خطر بر اساس معادله زیر با مواجهه یا مخاطره، سطح آسیب‌پذیری و ظرفیت رابطه مستقیم دارد.

ظرفیت / مخاطره * آسیب‌پذیری = خطر

فوریت: رویدادی است که مدیریت آن، فرآیند یا امکاناتی غیر از مدیریت جاری را می‌طلبد.

بلا: فوریتی است که پاسخ به آن به توانی فراتر از توان جامعه آسیب دیده نیاز دارد و جای این واژه از «بحران» نیز استفاده می‌شود.

فاجعه: بالاترین سطح فوریت نسبت به تحمل جامعه است. **چرخه مدیریت خطر بلا یا:** این چرخه عبارتست از ۴ مرحله اصلی (۱) کاهش آسیب (۲) آمادگی (۳) پاسخ/امداد (۴) بازیابی

پاسخ: عبارتست از کمک‌رسانی یا انجام مداخله‌های حین یا بلافاصله بعد از بلا به منظور حفظ جان و نیازهای حداقل و پایه مردم آسیب دیده. پاسخ می‌تواند فوری، کوتاه یا طولانی مدت باشد.

بازیابی: شامل بازسازی و توانبخشی (جسمی، روانی و اجتماعی) بوده و عبارت است از تصمیم‌ها و اقدام‌هایی که پس از وقوع بلا برای بازگرداندن جامعه آسیب دیده به وضعیت قبل یا وضعیت ارتقا یافته انجام می‌گیرند. ضمن اینکه اقدام‌های لازم برای کاهش خطر بلا را نیز تشویق و تسهیل می‌کنند. بازیابی، فرصتی برای توسعه پایدار و به کارگیری اقدام‌های کاهش خطر بلا را فراهم می‌کند.

واحد بهداشتی درمانی: منظور از واحد بهداشتی درمانی عبارت است از:

- * بیمارستان
- * پایگاه اورژانس
- * مرکز بهداشت استان
- * مرکز بهداشت شهرستان
- * مرکز خدمات جامع سلامت شهری
- * مرکز خدمات جامع سلامت روستایی
- * مرکز خدمات جامع سلامت شهری روستایی
- * پایگاه بهداشت
- * خانه بهداشت

انواع و مراحل تدوین برنامه پاسخ به بلا یا و فوریت‌ها

برنامه‌های پاسخ به بلا یا و فوریت‌ها به دو نوع راهبردی و عملیاتی تقسیم می‌شوند. این دو واژه، به طور قراردادی، به ترتیب معادل واژه‌های Eop^(۱) و IAP^(۲) در نظر گرفته

1. Emergency Operations Plan

2. Incident Action Plan

تدوین برنامه‌های پاسخ به بلایا و فوریت‌ها: فاز زمانی، تعاریف و توالی بازبینی

توالی بازبینی	تعریف	اقدام	فاز زمانی
سالیانه	فراوانی وقوع مخاطرات و سطح خطر و ایمنی آن را برای هر جامعه تعیین و اولویت بندی می‌کند.	ارزیابی خطر و ایمنی	قبل از وقوع حادثه
سالیانه	به بیان مبانی، سیاست‌ها و دستورالعمل‌های عملیات پاسخ می‌پردازند	تدوین برنامه راهبردی پاسخ یا EOP	قبل از وقوع حادثه
به محض دریافت خبر حادثه و میزان آسیب‌های وارده آغاز می‌شود. بسته به نوع مخاطره، گستردگی آسیب و تغییرات منطقه متاثر، در باره تکرار ارزیابی، فرماندهی حادثه تصمیم‌گیری می‌کند.	پس از وقوع یک حادثه، میزان و گستردگی آسیب، نیازها و منابع در دسترس را مشخص می‌کند.	ارزیابی آسیب‌ها و نیازها	بعد از وقوع حادثه
بسته به گزارش‌های متوالی ارزیابی آسیب‌ها و نیازها به صورت ساعتی یا روزانه بازبینی می‌شود. زمان شروع و ختم IAP، معادل طول زمان عملیات پاسخ است. طول زمان پاسخ توسط فرماندهی حادثه در سطح مربوط تعیین می‌شود.	به چگونگی عملیاتی کردن EOP در یک منطقه آسیب دیده خاص می‌پردازد، به ازای هر حادثه یک IAP تدوین می‌شود.	تدوین برنامه عملیاتی پاسخ یا IAP	بعد از وقوع حادثه

عملیاتی می‌شود و عملیات پاسخ توسط دو حوزه بهداشت و درمان انجام می‌گیرد. در معاونت‌های بهداشت مسؤلیت هماهنگی به عهده دفتر مدیریت و کاهش خطر بلایاست که مسؤلیت کمیته بهداشت کار گروه را بر عهده دارد.

همه واحدهای ارایه دهنده خدمت در کشور موظف به تشکیل کمیته مدیریت بحران هستند که دستورالعمل آن ابلاغ شده است. هماهنگی حداکثری با همه کارگروه‌های سازمان مدیریت بحران، سازمان پدافند غیر عامل نیروهای نظامی و انتظامی و امنیتی در برنامه‌ریزی و اجرای عملیات پاسخ الزامی است.

۲) سامانه فرماندهی حادثه

برای ایجاد هماهنگی و جلوگیری از تداخل وظایف و عملکردها لازم است همه واحدهای عملیاتی تحت یک فرماندهی واحد ارایه خدمت کنند. برای رسیدن به این هدف نیاز به ساختار فرماندهی یکسان در همه واحدها است. فرمانده عملیات در سطح دانشگاه، رئیس

شده‌اند. مقدمه تدوین EOP، ارزیابی خطر و مقدمه تدوین IAP که بر اساس اصول ارایه شده در EOP انجام می‌شود، ارزیابی آسیب‌ها و نیازهای منطقه متاثر از یک حادثه است. جدول بالا، توالی، تعاریف و خصوصیات موارد فوق را نشان می‌دهد:

مبانی عملیات پاسخ

مبانی عملیاتی مورد نظر EOP عبارتند از:

۱. ساختار مدیریت بحران
۲. سامانه فرماندهی حادثه
۳. اعلام شرایط اضطراری و پایان آن
۴. سطح بندی حادثه

۱) ساختار مدیریت بحران

EOP در قالب فرآیندهای کار گروه سلامت در حوادث غیر مترقبه، مستقر در مرکز مدیریت حوادث و فوریت‌های پزشکی و کمیته‌های تخصصی آن بوده و توسط EOC^(۱)

1. Emergency operation center

دانشگاه، در سطح شهرستان رئیس شبکه و در سطح واحد ارایه دهنده خدمت، رئیس واحد است.

۳) اعلام شرایط اضطراری و پایان آن

مرجع تعیین اعلام شرایط اضطراری و پایان آن، EOC (مرکز هدایت عملیات بحران) وزارت، قطب یا دانشگاه (بسته به وسعت حادثه) است، اما در مواردی ممکن است اولین دریافت هشدار یا اعلام شرایط توسط واحدهای محیطی انجام شود. نمونه آن سیل های برق آسا یا وقوع رانش زمین است. در این حالت مرکز یا بیمارستان سریع تر از مرکز هدایت عملیات بحران دانشگاه از حادثه مطلع شده و باید سامانه فرماندهی حادثه خود را فعال کند. در صورتی که اعلام شرایط اضطراری به دلیلی

توسط سطح بالا دست انجام نگیرد و واحدهای ارایه خدمات تابع شهرستان، از حادثه مطلع یا با آن مواجه شود، واحد مربوطه موظف است خبر را فوری به سطح بالاتر اعلام کند. در ضمن انجام اقدام های حیاتی در سطح واحد، مانند فعال سازی سامانه فرماندهی حادثه، تخلیه، فراخوان نیروها و ارایه خدمات باید به طور همزمان انجام شود. اعلام آغاز شرایط اضطراری در هر واحد ارایه خدمت به عهده فرمانده عملیات آن واحد است.

۴) سطح بندی حادثه

مرجع تعیین سطح حادثه، اعلام شرایط اضطراری و پایان آن، EOC دانشگاه (قطب یا کشور بسته به وسعت حادثه) است.

تعریف	سطح حادثه
شرایط عادی	E0
وسعت حادثه در سطح یک یا چند واحد بهداشتی درمانی است، لیکن کمک شهرستان لازم نیست	E1
وسعت حادثه در سطح یک شهرستان است و کمک دانشگاه لازم نیست.	E2
وسعت حادثه در سطح یک دانشگاه علوم پزشکی است. (بیش از یک شهرستان درگیر است یا به هر دلیلی کمک دانشگاه ضروری است)	E3
وسعت حادثه در سطح یک قطب است. (بیش از یک دانشگاه درگیر است یا به هر دلیلی کمک سایر دانشگاه های قطب ضروری است)	E4
وسعت حادثه در سطح ملی است. (بیش از یک قطب درگیر است یا به هر دلیلی مداخله سطح ملی ضروری است)	E5
کمک بین المللی لازم است.	E6



نتیجه گیری



با توجه به اینکه EOP واحدهای بهداشتی می تواند هماهنگی راهبردی درون و برون بخشی را در مدت زمان کوتاه فراهم کند؛ لذا ضروری به نظر می رسد تا همه واحدهای بهداشتی درمانی EOP واحد را تهیه کرده و توالی بازبینی نیز انجام شود تا در زمان وقوع مخاطره در اسرع وقت برنامه عملیاتی شود.

منابع

- * برنامه ملی پاسخ نظام سلامت در بلایا و فوریت ها تهیه و تدوین (علی اردلان و سایر)
- * دستورالعمل برنامه پاسخ به بلایا و فوریت ها (وزارت بهداشت)

به این موضوع امتیاز دهید (۱۰ تا ۱). . کد موضوع ۹۸۲۴ . پیامک ۳۰۰۷۲۷۳۱۰۰۱ . نحوه امتیازدهی: امتیاز- شماره مقاله . مثال: اگر امتیاز شما ۸۰ باشد (۹۸۲۴-۸۰)